

Η ποίηση ως περφόρμανς

Η ποίηση ως περφόρμανς κι αφήστε την κριτική στους κριτικούς: επιστολική υπεράσπιση

Αγαπητέ Βασίλη,

έριξες τη σπίθα, για να μην πω με πυρσό καφαλίζεις ξερόχορτα γύρω από τους επιτελεστικούς δρόμους προκειμένου κάποιος να θορυβηθεί. Έπιασε φωτιά και τα καζάνια της γενιάς του 2000, όπως την αποκαλείς, στήθηκαν και βράζουν. Εάν ευσταθεί η παραλυσία στην παραγωγή κειμένων επισκόπησης και εποπτείας του πεδίου από τους ποιητές τότε είτε δυναμώνει το υγιές τους μέλος εκείνο της παραγωγής ποιημάτων, είτε σκοντάφτει στο σκοτάδι η ποιητική πρακτική. Η συγκεφαλαίωση «αριστερή_μελαγχολία» (<https://poetrypiano.wordpress.com/2021/12/22/%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%80%CE%BF%CE%AF%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BC%CE%B5%CE%BB%CE%B1%CE%B3%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9/?fbclid=IwAR3e7adVfYgRUOzEDdlVtZqYoO6a1cA5Cvj6rKY8c5NlyuRQ2myPljPc>), κατά τη γνώμη μου δεν λειτουργεί στις μέρες μας. Ενώ το ότι «οι ποιητές του 21ου αιώνα αρνήθηκαν να διεκδικήσουν διαπιστευτήρια πατριωτισμού αλλά και δάφνες αμφισβήτησης, απαξίωσαν τους εορτασμούς κάθε απόχρωσης και διερεύνησαν τα περιθώρια συλλογικής και ατομικής απειθαρχίας και αποχώρησης» (<https://www.hartismag.gr/hartis-38/klimakes/ston-asterismo-tis-aristeris-melaghkhholias-6>) ίσως μοιάζει πιο εργαλειακή αρχή κατά τη γνώμη μου όσον αφορά την ενικότητα των 20 εκ των 4000 ποιητών που γνωρίζω τα τελευταία χρόνια. Ωστόσο η πολυπλοκότητα της συνείδησης μίας συγκεκριμένης κολλεκτίβας εντός μίας *μη γενιάς* έγκειται όχι τόσο στις διαφορετικές αισθητικές και λογοτεχνικές αφετηρίες και συγγένειες (κείμενα και ποιήματα που έχουν μελετήσει οι ποιητές) όσο κυρίως στην προθετικότητα των συνδηλώσεων των δικών τους κειμένων και ποιημάτων, το εύρος των οποίων —όχι απαραίτητα η γλωσσική τους ποιότητα— δεν έχει προηγούμενο στις προηγούμενες γενιές. Οι συνδηλώσεις των ποιημάτων της γενιάς αυτής —καθείς και οι δικές του δέσμες— φεμινιστικές, αρχαιοελληνικής γραμματείας, έμφυλες, υπαρξιστικές, πολιτισμικής και κοινωνικής κριτικής τεχνικούπολογιστικής επιρροής, γλωσσοκεντρικές, «άγχους της επίδρασης», εξελληνισμού λέξεων κυρίαρχων γλωσσών, περιβαλλοντικής ανησυχίας, μόνιμης όργιλης πολιτικής ανυπακοής, ψυχολογικής αναγωγής, γνωσιακής (cognitive) έρευνας και βέβαια δέσμες επιτέλεσης της ποίησης με μεταμπίριση (<https://bookpress.gr/politismos/teleutaia-nea/1396-prostibulo-poetico>), με σκηνοθεσία, (https://www.youtube.com/watch?v=aAAyOgzD69E&ab_channel=frmkpoeetry), θεατρικότητα (<https://www.lifo.gr/guide/book/news/limbo-18-syghronoi-poiites-epi-skinisto-romantso>) ή καράοκε (<https://www.linatheodorou.com/karaoke-poetry-bar>), μιούζικαλ (<https://www.lifo.gr/culture/music/nea-ellada-making>), με αυτοσχεδιασμό (<https://www.youtube.com/watch?v=v42r1S33QxY>), στην ύπαιθρο ενός σαλονιού (https://www.youtube.com/watch?v=FeIkoHkX98o&ab_channel=phoebegiannisi), σε συνδυασμό με φωτογραφία (<https://homouniversalisgr.blogspot.com/2019/02/maria-kant.html>), με βίντεο (<https://www.facebook.com/100059254615213/videos/190090802803594>), με μελοποίηση (<https://www.youtube.com/watch?v=P-dhFYUym-4>), με χωροδιακές επωδούς (<http://phoebegiannisi.net/el/p.php?id=7>), δεν ομογενοποιούνται εύκολα.

Αγαπητέ Βασίλη, θεωρείς πως δεν υπάρχουν κείμενα (αναλυτικά ή κριτικά) για αυτή την πρακτική (https://poetrypiano.wordpress.com/2021/12/30/%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%AE%CF%82-%CE%BC%CE%B5%CE%BB%CE%B1%CE%B3%CF%87%CE%BF-5/?fbclid=IwARzTGjCM5Yj6Voe8se3BLmgJZFfdqub8yoPTTKD8_ovh-AtqI_opRXWicjς). Ωστόσο κατά τη γνώμη μου ενώ δεν υπάρχουν κριτικά κείμενα τοποθέτησης της πρακτικής της ποιητικής περφόρμανς σε ένα conceptual map θεωρίας σε σχέση με τις άλλες τέχνες ή σε σχέση με την επιτέλεση της ποιητικής του παρελθόντος (ηχογραφήσεις Lyra ή βραδιές ποίησης) υπάρχουν κείμενα προθέσεων και credo των δημιουργών. (https://issuu.com/syn_energy.lettretage/docs/19-03-01_syn_energy_online_publicat)^[1] Μιλούν για τα πληθυντικά μέσα επικοινωνίας της ίδιας ποιητικής γραφής όπως σωματοποιείται, βιντεοσκοπείται, απαγγέλεται, διαβάζεται έχχαρτη ή προσπελάται ψηφιοποιημένη λαμβάνοντας διαφορετικούς τιμές συγγένειας με ό,τι ονομάζεται ποιητική περφόρμανς. Ωστόσο εδώ δοκιμάζω μερικές φωναχτές σκέψεις για τους λόγους που ίσως δεν παράγονται ε π ο π τ ι κ ά και θεωρητικά κείμενα της μίξης περφόρμανς^[2] και ποίησης —παρότι δεν νομίζω πως αποτελεί νέο υποπεδίο τέχνης— από τους ποιητές που την ασκούν:

- i. Ο καλλιτέχνης και ο ποιητής επιτελούν, ο κριτικός κρίνει. Χωρίς σύγχυση ταυτοτήτων.
- ii Η ίδια η αποκρυστάλλωση έγχαρτου κριτικού κειμένου ως ένα οριστικό λεξιλόγιο μοιάζει passé και συνεχώς λαθεμένη στην ψηφιακή εποχή. Εκτός κι αν πρόκειται για διαρκώς μεταβαλλόμενο κείμενο λόγω των συχνότατων αναθεωρήσεων στις οποίες θα έπρεπε να προβαίνει ο κριτικός.
- iii. Η εμπειρία της ποιητικής περφόρμανς μένει στις αισθήσεις μια κι έξω, τι να κάνω την περιγραφή της.
- iv. Σε μια εποχή συνεχούς προσομοίωσης, ανάμεσα σε simulacra, είμαι ζωντανός και παίζω την ποίηση στην πηγή, την ώρα που βγαίνει. Η κριτική αποτελεί ακόμη έναν καθρέπτη, έναν αναδιπλασιασμό εννοιολογικής επιβολής. Έχουν προστρέξει στα χάπια άνθρωποι από έλλειψη σωματικότητας.
- v. Ξέρουν τι διακυβεύεται στην τέχνη, έχουν διαβάσει θεωρητικά κείμενα, ξέρουν να κάνουν τέχνη δεν κάθονται να τακτοποιήσουν τους τεχνικούς όρους όπου ίσως η ασάφεια παραμονεύει και είναι τρωτοί.
- vi. Ο περφόρμερ ποιητής είναι άτρωτος ό,τι «λάθος» και να κάνει
- vii. Ο περφόρμερ ποιητής είναι εύθραστος και αρέσκειται στη θεματοποίηση κάθε τυχαίου ποιητικού λάθους.
- viii Η προβληματική του ποιητικού νόηματος : Το σώμα διαστρέφει το νόημα, σε αντίθεση με «παλιές» απαγγελίες που υπερθεματίζουν το αυτονόητο έστω κάποιου νόηματος.
- ix Η μη λογοτεχνικότητα εντός λογοτεχνίας είναι ανήθικη. Δηλαδή ό,τι κυριολεκτεί και *μονο-σημαίνει* αστοχεί και τρώει τον χρόνο μας τον οποίο μόνο η *πολυσημία* πολλαπλασιάζει
- x. Παραμένουν κυρίως «έγχαρτοι» ποιητές που ασκούν περφόρμανς επί ποιημάτων περιστασιακά, για τη χαρά της γιορτής, για τη χαρά της συνεύρεσης.
- xi. Απολογούνται στην Ιστορία της Λογοτεχνίας και όχι στην Ιστορία των Παραστατικών Τεχνών με ευπρόσδεκτη την πρόκληση των κριτικών αμφότερων πεδίων.

Εγώ προσωπικά αρέσκομαι και στο δοκίμιο πέρα από την ποίηση (λίγο, μην μας καταχωρίσουν ως κριτικούς ή θεωρητικούς) και δεν αρέσκομαι ιδιαίτερα στην ποιητική περφόρμανς παρότι η ποίηση για χιλιάδες χρόνια επιτελούνταν προφορικά παρά γραπτά. Θεωρώ ως πλουσιότερες τις συνδηλώσεις και εντονότερες τις αντηχήσεις (*reverbaratio* —α, ωραίο το λατινικό σου Ορφέα μου) των σημαινόντων όταν προσφέρονται ως ελάχιστος κοινός διαιρέτης μεταξύ σημείου και δέκτη. Δηλαδή ως λέξεις σε χαρτί για νοερή ανάγνωση. Χωρίς την υλικότητα της ομιλίας οι φράσεις συνεχίζουν να κυκλοφορούν αενάως για επανασηματοδότηση στους νευροδιαβιβαστές μας. Νοηματοδοτούνται στο μέγιστο κοινό πολλαπλάσιό τους. Η ποίηση ωστόσο μάς καθιστά *homo significans* (<https://www.cs.princeton.edu/~chazelle/courses/BIB/semio2.htm>) όπως κι αν συναντηθούμε μαζί της.

Εν ολίγοις, αγαπητέ Βασίλη, με μία πρόχειρη σκέψη, καλώς άναψες φωτιά. Άλλοι, με τη δική σου ακαδημαϊκή και κριτική διαδρομή δεν έχουν τολμήσει ακόμη ούτε προβολείς να ανάψουν ούτε όμως καφέ κεριά να κρατήσουν αποτιμώντας τις δύο δεκαετίες.

Γ. Χ.

Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της ποιητικής περφόρμανς και πού τα εντοπίζουμε;

Αγαπητέ Γιώργο,

Ευχαριστώ για το καινούργιο σχόλιο στις απόψεις μου. Οι ερεθιστικές παρατηρήσεις σου για το θέμα της περφόρμανς, καθώς και το ενδιαφέρον σου για το ποίημα καθαυτό, με παρακίνησαν να σκεφτώ πως θα άξιζε να ανιχνεύσουμε στοιχεία περφόρμανς σε συγκεκριμένα ποιήματα. Ξέρουμε πως κάποιοι συγγραφείς ερμηνεύουν επιτελεστικά/δραματικά τα ποιήματά τους, δίνοντάς τους μια εξωλογοτεχνική διάσταση που τα πηγαιίνει πολύ πέρα από την παραδοσιακή απαγγελία. Μήπως θα μπορούσαμε να πούμε πως ορισμένα ποιήματα έχουν έναν εγγενή χαρακτήρα περφόρμανς, πως δηλαδή, για να τα ερμηνεύσει κανείς επαρκώς, θα πρέπει να λάβει υπόψιν του πως εμπιρεύουν επιτελεστικά στοιχεία; Νομίζω πως ναι, αλλά τότε θα πρέπει να μπορούμε να επισημάνουμε αυτά τα στοιχεία, λέγοντας πως ορισμένα ποιήματα απαιτούν επιτελεστική προσέγγιση, ή ίσως ακόμα και χαρακτηρίζοντάς τα επιτελεστικά ποιήματα. Αντίστοιχα θα μπορούσαμε να πούμε πως άλλα ποιήματα υπαγορεύουν μια «νοερή ανάγνωση».

Χαίρομαι που τα ενδιαφέροντά μας συγκλίνουν σε ένα καινούργιο φαινόμενο της λογοτεχνίας μας, το ότι η ποίηση του νέου αιώνα επιτελεί πολλές λειτουργίες και διαχέεται σε πολλές κυκλοφορίες. Όπως ωραία παρατηρείς, αυτό το βλέπουμε σε «κείμενα προθέσεων και *credo* των δημιουργών. Μιλούν για τα πληθυντικά μέσα επικοινωνίας της ίδιας της ποιητικής γραφής (όπως σωματοποιείται, απαγγέλεται, διαβάζεται έγχαρτη ή προσπελάται ψηφιοποιημένη) και λαμβάνει διαφορετικούς βαθμούς μιας 'ποιητικής περφόρμανς'. Θα μπορούσαμε λοιπόν να πούμε πως υπάρχουν ποιήματα γραμμένα ειδικά για σιωπηρή ανάγνωση, για απαγγελία, για σωματική απόδοση, για ψηφιοποίηση, για μελοποίηση κλπ. Θα μπορούσαμε ακόμα, όπως τολμηρά προτείνεις, να θεωρήσουμε όλους αυτούς τους τρόπους επι-

κοινωνίας «διαφορετικούς βαθμούς μιας ποιητικής περφόρμανς» και να ισχυριστούμε πως κάθε στιχοπλόκημα, ανάλογα με τα εγγενή συστατικά του, ανήκει σε ένα ή περισσότερα είδη/βαθμούς τέτοιας περφόρμανς. Νομίζω πως δεν θα συμφωνούσα με αυτή την τελευταία παρατήρηση επειδή τότε κινδυνεύουμε να εξομοιώσουμε τα πάντα με επιτέλεση.

Όσο περισσότερα κριτικά κείμενα έχουμε για την ελληνική περφόρμανς, τόσο καλύτερα θα καταλάβουμε τις συνθήκες και τα όρια αυτής της καινούργιας ποιητικής πρακτικής.

B. Λ.

---

1. Απολύτως ενδεικτικά ο πολύ παραγωγικός τόμος *Μια συζήτηση για την Ποίηση τώρα* (<https://www.lifo.gr/guide/book/news/frmk-mia-syztisi-gia-tin-poiisi-tora>), όπου απολαμβάνει ο αναγνώστης τα ευφάνταστα δοκίμια ποιητών εν είδει απαντήσεων σε ζητήματα ποιητικής αλλά και περφόρμανς εμπλουτισμένα με πλήθος υποστηρικτικών στοχασμών και τεχνικών όρων. ↑
2. Ως μίας εκ των παραστατικών τεχνών. Για λόγους συνεννόησης να πω πως αναφέρομαι στη πρακτική της performance την οποία η Μαρίνα Αμπράμοβιτς κατέστησε ευρέως αποδεκτή ως τέχνη. Αναμφισβήτητα οι καλλιτέχνες συγγραφείς του slam poetry έχουν καταλάβει τον δικό τους χώρο μεταξύ ποίησης, τραγουδιού, χορού και performance. ↑